

Б. І. Чегіль

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ РЕАЛІЗАЦІЄЮ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є виявлення та обґрунтування ефективної, міждисциплінарної методології пізнання, яка дозволить сформувати цілісне уявлення про предмет дослідження. У статті здійснено комплексний аналіз кримінологічних засад діяльності органів прокуратури у сфері запобігання злочинам, пов'язаним із реалізацією державної міграційної політики. Обґрунтовується необхідність застосування багатоаспектної та міждисциплінарної методології, яка ґрунтується на чотирьох рівнях пізнання: від загальнонаукової методології до методики пізнання (феноменології). Філософською основою є діалектичний метод, що дозволяє розглядати феномен злочинності у міграційній сфері та запобіжну діяльність прокуратури у постійному розвитку, взаємозв'язку та суперечностях з іншими суспільними явищами. Доведено, що до основним загальнонауковим інструментарієм є: системний метод – для аналізу прокуратури як цілісної системи та міграційної сфери як джерела кримінальних ризиків; аналіз і синтез – для розчленування об'єкта (діяльності прокуратури, видів міграційних злочинів) та формування цілісної моделі запобіжної діяльності; індукція і дедукція – для переходу від окремих фактів до загальних закономірностей і навпаки; порівняльний та історичний методи – для зіставлення вітчизняного досвіду з міжнародною практикою та розуміння еволюції повноважень прокуратури у цій сфері. Встановлено, що до спеціальних методів належать: кримінологічний метод – для комплексного аналізу стану, структури, динаміки, причин та умов міграційної злочинності, а також оцінки ефективності превентивних заходів. Соціологічні методи (контент-аналіз, статистичні методи) – для збору, обробки та інтерпретації кількісних та якісних даних. Прогностичний метод – для передбачення змін у криміногенній ситуації та оцінки потенційної ефективності нових запобіжних заходів. Доведено, що методологія дослідження забезпечує достовірність і наукову обґрунтованість висновків, поєднуючи теоретичні принципи кримінології та правознавства з емпіричним аналізом.

Ключові слова: методологія, кримінологічні засади, органи прокуратури, запобігання злочинам, міграційна політика, загальнонаукові методи, спеціальні (приватно-наукові) методи, діалектичний метод, системний метод, кримінологічний аналіз, соціологічні методи, порівняльний метод, аналіз і синтез, прогностичний метод.

Актуальність теми. Актуальність правильного вибору та обґрунтування методології дослідження кримінологічних засад діяльності органів прокуратури у сфері запобігання злочинам, пов'язаних із державною міграційною політикою, є надзвичайно високою і зумовлена низкою теоретичних та практичних чинників, зокрема необхідність подолання тривалої недооцінки проблематики методології правового дослідження в рамках правничої науки, зміна парадигми праворозуміння, трансформація об'єкта пізнання, складність об'єкта дослі-

дження та необхідність системного підходу. Крім того дослідження стосується складної соціальної діяльності – кримінологічних засад прокуратури у специфічній сфері державної міграційної політики. Як і будь-яка соціальна діяльність, вона «не позбавлена певних недоліків» і має прогалини у методологічних підходах до її вивчення. актуальність Отже, актуальність методологічного аспекту полягає у необхідності розробки та застосування адекватної, сучасної та міжгалузевої методології, яка забезпечить достовірність, системність та повноту пізнання

кримінологічних засад превентивної діяльності прокуратури у динамічній та соціально чутливій сфері державної міграційної політики.

Огляд останніх досліджень і публікацій.

Найбільш вагомий внесок у формування методологічного інструментарію та окремих аспектів кримінологічного дослідження здійснили такі зокрема вчені як Крушельницька О. В., Ортинський В., Кельман М. С., Шишка Р. Б., Сосков Р. М., Крижановський А., Головкін Б. М., Федоров О. В., Шейко В. М., Кушнаренко Н. М. Міновський В. В. тощо. Проте, на сьогодні не розроблено та не представлено окремого наукового дослідження, яке б фокусувалося саме на методології вивчення кримінологічних основ превентивної роботи прокуратури у сфері злочинів, пов'язаних з міграційною політикою.

Метою статті є виявлення та обґрунтування ефективної, міждисциплінарної методології пізнання, яка дозволить сформувати цілісне уявлення про предмет дослідження.

Виклад основних положень. Комплексне дослідження кримінологічних засад діяльності органів прокуратури у сфері запобігання злочинам, пов'язаним з реалізацією державної міграційної політики, вимагає застосування багатоаспектної та міждисциплінарної методології. Вона має поєднувати як загальнонаукові, так і спеціальні методи пізнання, враховуючи специфіку предмета дослідження – взаємодію правових, соціальних, кримінологічних та управлінських аспектів. Крушельницька О. В. вважає, що загальнонаукові методи використовуються в переважній більшості наук, наукових дисциплін і напрямів. Ці методи поділяються на дві великі групи: традиційні і сучасні (модерні), і є дещо умовними. Традиційно загальнонауковими методами є: спостереження, аналіз і синтез, індукція і дедукція, порівняння й аналогія, узагальнення й абстрагування, метод експерименту. До сучасних (модерних) загальнонаукових методів належать: метод моделювання, системний, формалізації, ідеалізації, аксіоматико-дедуктивний [14, С. 87].

Пізнання закономірностей розвитку соціально-правових явищ ґрунтується на застосуванні наукових методів дослідження. Лише теорія, озброєна адекватними методами дослідження, може виконати поставлені перед нею завдання та функції. Розширення предметної сфери права, інформаційна насиченість галузей права, ускладнення завдань боротьби із правопорушеннями та інші фактори визначають необхідність критичного осмислення існуючих методів

і визначення меж їх застосування, вишукування можливостей виходу за межі усталених методів досягнення адміністративно-правових явищ [19, С. 6]. В науковій літературі поняття «методологія» (від грец. *Metodos* (метод) – спосіб, шлях дослідження, *logos* – знання) вчені інтерпретують по-різному. Одні вбачають у ній визначають її як вчення про методи пізнання та / або як систему наукових принципів, на основі яких базується дослідження і здійснюється вибір сукупності пізнавальних засобів, методів та прийомів [6, С. 197]; інші – доповнюють, що вона вивчає можливості та межі їх застосування в процесі з'ясування наукової істини або тлумачать її як тип раціонально-рефлексивної свідомості, спрямований на вивчення, удосконалення і конструювання методів тощо. З позицій наведених визначень можна виділити основні підходи до визначення поняття «методологія», які склались у науковій та навчальній літературі. Насамперед, слід констатувати, що досліджувана категорія тривалий час трактувалась в межах її етимологічного аналізу (від грец. *metodos* – метод і *logos* – вчення) як вчення про методи діяльності. Таке тлумачення методології у вузькому значенні й дотепер залишається часто вживаним ученими. По-друге, у сучасній науці вчені намагаються поєднати в предметі методології свідомість та діяльність, визначаючи її, наприклад, як тип раціонально-рефлексивної свідомості, спрямований на вивчення, удосконалення і конструювання методів або висновуючи, що в сфері загальної методології методолог вивчає та конституює «закони» мислення та діяльності як такі тощо [20, С. 265]. По-третє, поняття «методологія» традиційно визначається відносно наукової діяльності, залишаючи поза увагою інші види людської діяльності, наприклад, мистецтво, практичну, навчальну діяльність тощо. Як справедливо зазначають автори праці «Методологія» (2007 р.), розглядаючи її як вчення про організацію діяльності з позицій системного аналізу проектно-технологічного типу організаційної культури, нещодавно програмісти під «методологією» стали розуміти той чи інший тип стратегії, тобто той чи інший загальний метод створення комп'ютерних програм. Відтак поряд з методологією науково-дослідної діяльності почав формуватися новий напрямок – методологія практичної діяльності [4, С. 18].

Методологія становить собою складний феномен, а саме: по-перше - вчення про те, як необхідно застосовувати методи у науковому

дослідженні [15, С. 12]; по-друге - правила мислення при створенні теорії науки. Походить цей термін від давньогрецького «μέθοδος» - «правильний шлях», «шлях дослідження» [7], або «Μεθοδολογία», яка дослівно перекладається як «шлях услід за причиною» [15, С. 12]. Водночас, поняття методології в різних літературних джерелах з права пояснюється по-різному [14, С. 63], зокрема як: сукупність підходів, прийомів, засобів пізнання (Мартинишин Г. Й.) [15, С. 12]; систему певних теоретичних принципів, логічних прийомів, конкретних засобів дослідження предмета науки (Скаун О. Ф.) [23]; вчення про структуру, логічну організацію, принципи, методи, засоби і форми діяльності дослідника в процесі пізнання ним державно-правових явищ (Кельман М. С.) [10, С. 34]; філософське вчення про систему соціально верифікованих (перевіраних) принципів, норм та методів науково-пізнавальної діяльності, зокрема про форми, структуру, та функції наукового пізнання (Шишка Р. Б.) [29, С. 322]; систему концептуальних підходів, загальнонаукових, групових і спеціальних методів та засобів дослідження їхніх предметів, а також знання про закономірності відповідної наукової діяльності (Рабінович П. М.) [21, С. 234]; керівну ідею, систему світоглядних принципів, що виявляють себе на всьому шляху дослідження права, а також обґрунтування такої ідеї (Максимов С. І.) [27, С. 24] та ін.

Незважаючи на критику вітчизняних вчених щодо спрощеного розуміння закордонними науковцями методології правничих наук (не розмежовується методологія та методи дослідження) [7, С. 139; 28, С. 56], зазначимо, що спрямована діяльність дослідника, щоб розширити наші знання, перевірити свою гіпотезу на відповідність її дослідницькому питанню; система методів, застосованих до дослідження в певній галузі - Герві Т. (Tamara Hervey), Краєр Р. (Rob Cryer), Сохі-Буллей Б. (Bal SokhiBulley) [16] та ін.

З позиції системно-діяльнісного підходу, на думку його прихильників, методологія досліджує взаємообумовленість, взаємозв'язок і залежність систем знань та систем діяльності [4]. Методологія, як зазначає Кельман М., розглядаючи методологію сучасного правознавства, – це вчення про структуру, логічну організацію, форми і засоби, методи процедурної діяльності [10, С. 39]. У кримінології методологія – це сукупність прийомів, способів, шляхів і засобів, що використовуються для аналізу і оцінки інформації про

злочинність, про особистість злочинця з метою створення ефективних заходів запобігання злочинам і профілактиці злочинності. Методологія та методика науки мають важливе значення, вони завжди прив'язуються до предмету дослідження та визначають надійність, достовірність його результатів. Предмет кримінологічного дослідження – закономірності злочинності, її детермінації, причинності, підпорядкованості різним впливам, водночас як об'єкт – це злочинність у різних проявах, явища і процеси, що впливають на злочинність, характер і наслідки такого впливу. На думку Соскова Р., наукове дослідження кримінологічних проблем і кримінологічне дослідження є схожими категоріями, але не тотожними. Методи, що використовуються для проведення наукового дослідження кримінологічних проблем, можна поділити на чотири групи: загально-філософські, загальнонаукові, конкретно-наукові та спеціальні. Подальше удосконалення методологічного інструментарію наукових досліджень, у тому числі й кримінологічних, збільшуватиме обсяг достовірного знання [24, С. 312]. Методологія завжди теоретична, її необхідно розглядати як застосування обумовленої діалектичним методом знання сукупності певних теоретичних принципів, логічних прийомів та конкретних методів дослідження. Теоретичний досвід, накопичений наукою кримінології, є джерелами методології. Кримінологія, будучи відносно філософії спеціальною галуззю знань, своєю чергою, виступає як методологія відносно кримінологічних досліджень. На думку Веприцького Р. розрізняють чотири рівні методології: I – рівень загальнонаукової методології, на якому присутня загальна діалектична логіка, притаманна всім сферам наукового пізнання, побудована на загальнонаукових принципах, філософському підході до пізнання, саме тому він і вважається найвищим; II – це той, на якому для певної сфери наукового пізнання, як-то суспільствознавство, психологія чи правознавство, до якого належить і кримінологія, використовується загальна методологія; III рівень можна визначити як спеціальний, оскільки він є методологією окремої науки, якою є і кримінологія; IV – це методика пізнання множини своєрідних явищ, відображення феноменології, яка притаманна тільки певній конкретній реальності та дозволяє пізнавати і впливати на неї найбільш ефективно, специфічно та професійно [3, С. 69].

Кримінологічні дослідження безпосередньо опираються на філософський фундамент і базуються на теорії кримінології. Методоло-

гічною основою кримінологічних досліджень є закони та категорії діалектики, на підставі яких визначаються шляхи до розуміння витоків злочинності, її природи та соціальної сутності, особливостей особистості злочинця [13].

Отже, звернемося до загальнонаукових методів. Діалектика як метод пізнання природи, суспільства і мислення, розглянута в єдності з логікою і теорією пізнання, є фундаментальним науковим принципом дослідження багатопланової та суперечливої дійсності в усіх її проявах. Діалектичний підхід дає змогу обґрунтувати причинно-наслідкові зв'язки, процеси диференціації та інтеграції, постійну суперечливість між сутністю і явищем, змістом і формою, дотримати об'єктивності при оцінюванні дійсності. Досвід і факти виступають джерелом, основою пізнання дійсності, а практика – критерієм істинності теорії. Діалектика як фундаментальний принцип і метод пізнання має величезну пояснювальну силу. Однак вона не підмінює конкретно наукових методів, пов'язаних зі специфікою досліджуваної сфери. Діалектика виявляється в них і реалізується через них відповідно до вимог спадкоємності та не протиріччя в методології [28, С. 58]. Так, *діалектичний метод*, в межах нашого предмету дослідження дозволяє розглядати феномен злочинності у міграційній сфері, а також діяльність прокуратури щодо її запобігання, у постійному розвитку, взаємозв'язку та взаємодії з іншими суспільними явищами (соціальними, економічними, політичними факторами). Це дає змогу виявити суперечності, рушійні сили та закономірності розвитку криміногенної ситуації та запобіжних практик.

Головкіним Б.М. зазначається, що системний підхід до пізнання злочинності передбачає розгляд цього об'єкта як множини одиничних і групових проявів, що інтегруються в структурні елементи, пов'язані між собою. З методологічної точки зору злочинність являє собою систему взаємозв'язків і відношень між її структурними елементами у межах системи суспільних відносин. Науковець внутрішню стійкість системи злочинності пов'язує з цілеутворенням злочинної поведінки (діяльності) – вибором суб'єктами незаконних засобів задоволення власних інтересів. Зовні така стійкість виражається у формі повторності і рецидиву вчинюваних кримінальних правопорушень. Внутрішня взаємодія структурних елементів злочинності на думку автора, відбувається через сукупність злочинних посягань, ідеальне або реальне поєднання

різних форм злочинної поведінки, а також шляхом співучасті у вчиненні кримінальних правопорушень членів злочинних груп, організованих злочинних груп і злочинних організацій [5]. Погоджуємось з твердженням Головкина Б.М. – як відкрита соціальна система, злочинність зовні взаємодіє із подібними явищами і процесами, постійно змінюється під їх впливом і поширюється у просторі та часі. Крім того, будучи невід'ємною складовою суспільного буття, злочинність має властивість до самовідтворення і розвитку, пов'язаного із розвитком суспільства, зміною умов життя людей [5, С. 171-172; 26]. Отже, за допомогою системного методу дослідження кримінологічних засад діяльності органів прокуратури щодо запобігання злочинам, пов'язаних із реалізацією державної міграційної політики ми маємо можливість розглянути органи прокуратури як цілісну систему, що функціонує в ширшій системі правоохоронних органів та державних інститутів, а також проаналізувати елементи цієї системи (структуру, функції, повноваження, взаємодію) та їхній вплив на ефективність запобіжної діяльності. Щодо міграційної сфери, то вважаємо, що вона в межах цього методу розглядається як складна система, що генерує кримінальні ризики.

Щодо аналізу та синтезу, методів індукції та дедукції в межах обраної нами для дослідження тематики слід відзначити, що «аналіз може бути предметним, фізичним, а може бути і уявним (розумовим). У першому випадку ціле, в буквальному розумінні слова, фізично ділиться на утворюючі його компоненти. Прикладом можуть слугувати хімічні сполучення (молекули), які розчленовуються на утворюючі його елементи – атоми, іони тощо. В другому випадку ціле розчленовується не предметно, не фізично, а лише в уяві (розумово), в думках людини, залишаючись в тому вигляді, в якому воно існує в реальності. Саме даний випадок є пануючим і характерним для соціального пізнання, дослідження систем у суспільстві. Пов'язано це з тим, що компоненти даних систем виявляються у своїй сутності не предметними, не речами, як такими, а суспільними явищами. Природа суспільного цілого така, що його компоненти, частини, як правило, не можна відділити один від одного матеріально, фізично (наприклад, державу від соціальної системи, органи державного управління від держави тощо). Тільки шляхом абстрагування, напруженої аналітичної роботи розуму можна відділити частини, сторони суспільного цілого, висвітлити їхню взаємодію і значення

в цілісній системі» [18, С. 23]. Тобто, можна сказати, що аналіз застосовується дослідниками для виділення частин єдиного об'єкта та предмета з метою встановлення загальних та окремих ознак, їх взаємозв'язку та взаємозалежності. «Проте розчленування системного об'єкта (як фізичне, так і уявне) проводиться не довільно, продовжує Кедров Б., а у відповідності з притаманними йому закономірностями, за його складом, структурою і функціями, із урахуванням внутрішньо системних зв'язків, зв'язків компонентів системи в її природньо-існуючому нерозчленованому вигляді. Аналіз проводиться із врахуванням того, що потім був можливий синтез – відтворення системи в її початковому вигляді» [18, С. 23]. «Характер аналізу, його конкретні прийоми, методи, аналітичні операції в соціальному пізнанні залежать від характеру системи, її компонентів, структури і функцій, місця і ролі в оточуючому її середовищі. Так, для аналізу соціального складу держави як системи потрібні інші наукові засоби, аніж для аналізу цивілізації в цілому. В першому випадку, як правило, достатньо емпіричних соціальних досліджень. У другому – емпіричні дослідження можуть складати лише допоміжний засіб у більш значному арсеналі теоретичних засобів. Разом з тим слід звернути увагу й на те, що ціле багатоступеневе, ієрархічне, та іноді містить у собі численні підсистеми різного ступеню складності. Таким чином, можна сказати, що в межах кримінального законодавства аналіз надає можливість встановити особливості трудових взаємовідносин та якість їх кримінально-правового захисту шляхом виділення окремих суспільних відносин та перевірки меж кримінальної відповідальності за посягання на них. «Розгляд елементів системи в їхній взаємодії, саме як динамічного цілого, – ось те нове, що вносить системний підхід в теорію пізнання взагалі і в розуміння аналізу і синтезу зокрема. Проте, будучи об'єднанням компонентів частин в цілісну систему, синтез в жодному разі не являє собою «виз'єднання» цілого в його безпосередній, первісний стан. Дане відновлення цілого відбувається після того, як на стадії аналізу були виокремлені та вивчені його компоненти, частини, як були розкриті внутрішні взаємозв'язки його частин, усе «багатство» внутрішнього змісту системи. Отже, аналіз і синтез являють собою двоєдиний специфічний засіб дослідження системних утворень взагалі та системних соціальних утворень зокрема. Їхня єдність базується на тому, що один виконується за допомогою іншого. «Лише поєд-

нуючи уявно (або експериментально), дослідник усвідомлює частини як частини даного цілого; лише розглядаючи уявно (або експериментально), дослідник усвідомлює ціле як складове із специфічних частин, яке володіє внаслідок цього специфічною якістю, що відрізняє його від інших предметів» [18, С. 21; 8]. Отже, аналіз, як метод дослідження кримінологічних засад діяльності органів прокуратури щодо запобігання злочинам, пов'язаних із реалізацією державної міграційної політики, здійснив розчленування об'єкта дослідження (діяльності прокуратури, видів міграційних злочинів, законодавства) на складові частини для детального вивчення кожної з них (наприклад, окремі функції прокуратури, типи злочинів, нормативно-правові акти), а синтез, як метод дослідження кримінологічних засад діяльності органів прокуратури щодо запобігання злочинам, пов'язаних із реалізацією державної міграційної політики об'єднав вивчені елементи для формування цілісного уявлення про предмет дослідження, виявив взаємозв'язки та закономірності (наприклад, формування цілісної моделі запобіжної діяльності прокуратури). Індукція та дедукція, як методи цього дослідження надають можливість встановлення переходу від окремих фактів (окремі кримінальні провадження, виявлені порушення, статистичні дані) до загальних висновків та закономірностей (наприклад, типові причини та умови міграційних злочинів, ефективність певних запобіжних заходів), а також переходу від загальних теоретичних положень (принципи кримінології, функції прокуратури) до конкретних висновків щодо окремих явищ (наприклад, прогноз розвитку конкретного виду міграційних злочинів, розробка конкретних превентивних рекомендацій).

Порівняльна методологія використовується під час дослідження всіх правових явищ, однак визначення інструментів методології конкретного наукового дослідження зумовлене двома головними чинниками: 1) метою дослідження та завданнями, що вирішуються для її досягнення, а також його вибраними об'єктом і предметом; 2) теоретичними, правовими й емпіричними передумовами, установлення яких передують накопиченню нових знань про них [1, С. 81]. Порівняльно-правовий метод – це метод: «а) визначення невідомого шляхом порівняння з відомим; б) з'ясування якостей або властивостей явища шляхом порівняння з іншими його якостями чи властивостями або з якостями чи властивостями іншого явища; в) встановлення закономірностей шляхом порівняння об'єктів у різний час, порів-

няння їх якостей у минулому з тими самими якостями у сучасному стані для встановлення змін чи тенденцій розвитку. У сучасному кримінальному праві України метод порівняльного правознавства стає одним із провідних й універсальних у системі методологічної бази наукових досліджень, даючи можливість адекватно зіставляти систему міжнародного кримінального права із системою національного кримінального права конкретної держави, краще виявляти соціальну та правову природу українського кримінального права, а також запропонувати напрями використання зарубіжного досвіду правотворення для вдосконалення вітчизняного кримінального законодавства» [12; 22]. На думку Житного. О. О. він полягає у тому, що основне завдання кримінально-правових досліджень, предметом яких є зарубіжне кримінальне законодавство, кримінальне право іноземних держав – порівняти різні національні кримінально-правові системи та виявити позитивний або негативний досвід з метою запозичення першого або запобігання другому [9, С. 11]. Еберле Едвард вказує на те що методологія порівняльного дослідження повинна охоплювати декілька важливих кроків: 1) отримання необхідних навичок для дослідника, в тому числі поглиблення знань про культуру країни, право якої вивчається, отримання необхідних лінгвістичних навичок, а також застосування нейтральних, об'єктивних і оціночних підходів; 2) застосування інструментарію для оцінки як схожостей, так і відмінностей правових норм у порівнюваних країнах; 3) застосування такого ж інструментарію для аналізу «внутрішнього права»; 4) узагальнення висновків, що дають відповідь на питання про те, які корисні знання були здобуті про зарубіжну правову систему та яким чином ці нові висновки можуть вплинути на оцінку чи вдосконалення національної системи права країни дослідника [30, С. 55]. Порівняльний метод у кримінально-правовому дослідженні полягає у зіставленні двох чи більше таких, що можуть бути порівняні, об'єктів та виділення в них загального, спільного, схожого, відмінного та унікального [11]. Отже, застосування зазначеного метода в межах нашого дослідження надає можливості зіставити вітчизняний досвід запобіжної діяльності прокуратури у міграційній сфері з міжнародною практикою та досвідом інших країн, а також виявити переваги та недоліки існуючих підходів, а також визначити можливість для запозичення найкращих практик.

Призначення історико-правового методу полягає у виявленні історичних фактів і на цій

основі в такому уявному відтворенні історичного процесу, при якому розкривається логіка його руху. Він припускає, що вивчення, виникнення і розвитку об'єктів дослідження в хронологічній послідовності [17, С. 47]. Використання зазначеного методу при дослідженні кримінологічних засад діяльності органів прокуратури у сфері запобігання злочинам, пов'язаним із реалізацією державної міграційної політики надає можливості встановити еволюцію повноважень та форм діяльності прокуратури щодо запобігання злочинам у міграційній сфері в Україні та світі, а також зрозуміти генезису проблем, оцінити ефективність минулих підходів та врахувати історичний контекст при формулюванні рекомендацій.

Спеціальними (приватно науковими) методами, які слід визначити під час огляду методології наукового дослідження кримінологічних засад діяльності органів прокуратури щодо запобігання злочинам, пов'язаних із реалізацією державної міграційної політики, зокрема є: кримінологічний метод, соціологічні методи (зокрема, контент-аналіз, статистичні методи, прогностичний метод, формально-юридичний метод).

Кримінологічний метод на підставі якого маємо можливість встановити кримінологічний аналіз злочинності, а саме: вивчення стану, структури, динаміки, географії та латентності злочинів у міграційній сфері, а також аналіз статистичних даних (ГПУ, НПУ, ДМС, ДПСУ), даних соціологічних досліджень, експертних оцінок; вивчення причин та умов злочинності, зокрема дослідження детермінант міграційних злочинів – як загальних (соціально-економічні, політичні), так і специфічних (недоліки міграційного законодавства, корупція, низький рівень правової культури, вразливість мігрантів); оцінка ефективності запобіжних заходів під час визначення результативності та дієвості вже існуючих та запропонованих запобіжних заходів прокуратури, використовуючи кількісні та якісні показники.

Щодо соціологічних методів, таких зокрема як: контент-аналіз, статистичні методи, прогностичний метод, формально-юридичний метод. На підставі вказаних методів маємо можливість здійснити аналіз змісту документів (матеріалів кримінальних проваджень, рішень судів, службових документів, публікацій у ЗМІ, звітів громадських та міжнародних організацій) для виявлено тенденції, проблеми та ефективність реагування. Такі статистичні методи, як збір, обробка, систематизація та інтерпретація кількісних даних щодо злочинності, діяльності прокуратури та інших органів (кількість відкри-

тих проваджень, переданих до суду, вироків, звернень прокурора до суду тощо) дозволяють виявляти динаміку, кореляції та формулювати обґрунтовані висновки. Використання методів прогнозування (екстраполяція, експертні оцінки, моделювання) надають можливості для передбачення можливих змін у структурі та динаміці міграційної злочинності, а також оцінки потенційної ефективності нових запобіжних заходів.

Висновки. Отже, комплексне дослідження кримінологічних засад діяльності органів прокуратури у сфері запобігання злочинам, пов'язаним з реалізацією державної міграційної політики, вимагає застосування багатоаспектної та міждисциплінарної методології, яка ґрунтується на чотирьох рівнях пізнання: від загальнонаукової методології (діалектична логіка) до методики пізнання (феноменологія). Філософською основою є діалектичний метод, який дозволяє розглядати феномен злочинності у міграційній сфері та запобіжну діяльність прокуратури в постійному розвитку, взаємозв'язку та суперечностях з іншими суспільними явищами. Загальнонаукові методи формують основний інструментарій. Системний метод використовується для аналізу прокуратури як цілісної системи у ширшому контексті та міграційної сфери як джерела кримінальних ризиків; аналіз і синтез дозволяють розчленувати об'єкт (діяльність прокуратури, види злочинів) та об'єднати елементи для формування цілісної моделі запобіжної діяльності; індукція і дедукція забезпечують перехід від окремих фактів до загальних закономірностей і навпаки; порівняльний метод необхідний для зіставлення вітчизняного досвіду з міжнародною практикою; а історичний метод - для розуміння еволюції повноважень прокуратури у цій сфері. До спеціальних (приватно-наукових) методів нами визначено: кримінологічний метод для комплексного аналізу стану, структури, динаміки, причин та умов міграційної злочинності й оцінки ефективності превентивних заходів; соціологічні методи (контент-аналіз, статистичні методи) для збору, обробки та інтерпретації кількісних та якісних даних, а також прогностичний метод для передбачення змін у криміногенній ситуації та оцінки потенційної ефективності нових запобіжних заходів.

Список використаної літератури:

1. Бандурка О.М., Богатирьова О.І. Застосування порівняльного методу в науці кримінально-виконавчого права. *Право і суспільство*. Вип.1. 2013. С. 81-85.
2. Баскаков А. Я., Теленков Н. В. Методология научного исследования : учеб. пособ. Изд. 2-е, испр. Киев : МАУП, 2004, 216 с.
3. Веприцький Р. С. Методологія дослідження феноменології злочинності. *Вісник кримінальної асоціації України*. 2017. № 1 (15). С. 67–74.
4. Войтович І. І. Методологічні засади дослідження корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки. *Юридична наука*. № 3(105)/2020. С. 12-18.
5. Головін Б.М. Теперішнє і майбутнє кримінології. *Проблеми законності*. 2020. № 149. С. 168–184.
6. Єрмаков О. Ю. Основи наукових досліджень в економіці : навч. посіб. Київ: Компринт, 2015. 177 с.
7. Жаровська І. М. Щодо проблем методології теорії держави і права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Юридичні науки*. 2015. № 827. С. 138-141.
8. Ждан М.Д. методологія дослідження особливостей запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5/2022. С. 301-306.
9. Житний О. О. Кримінальне право України в міжнародному вимірі (порівняльно-правовий аналіз): монографія. Харків: Одісей, 2013. 376 с.
10. Кельман М. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку. *Психологія і суспільство*. 2015. № 4. С. 33-46.
11. Колодін Д. О., Степаненко О. В. Порівняльний метод в кримінально-правовому дослідженні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 1. 2022. С. 181-185.
12. Красій М.О. Окремі методологічні аспекти зовнішньої кримінально-правової політики України. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/44-3.pdf>
13. Крижановський А. Методологічні та методичні засади кримінологічного обслуговування діяльності територіальних органів національної поліції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : *Юридичні науки*. 2018. № 889. С. 125-131.
14. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. К.: Кондор, 2009. 206 с.
15. Мартинишин Г. Й. Логіко-філософські основи правозастосування : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12 / Хмельницьк. ун-т управл. та права. Хмельницький, 2016. 200 с.
16. Міновський В. В. Методологія наукового дослідження діяльності національної поліції України як суб'єкта запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням.

- Право та державне управління*. 2022 р., № 3. С. 409-418.
17. Назимко Є. С. Історичний метод та проблеми періодизації історії розвитку покарання неповнолітніх. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2014. № 1 (5). С. 47–57.
 18. Найчук А. Аналіз і синтез як методи пізнання сутності держави. Проблеми дидактики історії. 2015. Вип. 6. С. 21–28.
 19. Ортинський В. Новітні методи дослідження адміністративно-правових явищ. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки*. 2014. № 782. С. 5–9.
 20. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. / за ред. А.Є. Конверського. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
 21. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права : навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
 22. Савченко А. В. Поняття порівняльного кримінального права та загальна характеристика основних сучасних правових сімей. Мультимедійний навч. посібник «Кримінальне право: Загальна частина URL : http://www.naiu.kiev.ua/books/mnp_krum_pravo_zag/Files/Lekc/T21/T21_P1.html.
 23. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : Підручник / Пер. з рос. С. О. Буракоєвський. Харків : Консум, 2001. 656 с.
 24. Сосков Р. М. Методологія дослідження кримінологічних проблем: особливості і структура. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. № 2 (5). С. 305–312.
 25. Стрелюк Я. В. Застосування методів дослідження запобігання кримінальних правопорушень у кримінально-виконавчих установах закритого типу. *Юридична наука*. № 4(106)/2020. Том 1. С. 31-39.
 26. Федоров О. В. Застосування системного підходу у розробці та використанні інформаційних методик вивчення злочинності. *Аналітичне-порівняльне правознавство*. 2023. №4. С. 425-429. URL <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/287320/281217>
 27. Філософія права : підручник для студ. юрид. вищ. навач. заклад. / О. Г. Данилян, О. П. Дзьобан, С. І. Максимов та ін. Харків : Право, 2009. 208 с.
 28. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. 5-те вид. Київ : Знання, 2006. 307 с.
 29. Шишка Р. Б. Організація наукових досліджень та підготовки магістерських і дисертаційних робіт : навч. посібник. Харків : Еспада, 2007. 368 с.
 30. Eberle E. Methodology of Comparative Law. *Roger Williams University Law Review*. 2011. № 16. P. 51–72. URL : https://docs.rwu.edu/rwu_LR/vol16/iss1/2/

Chehil B. I. Criminal principles of the activities of prosecutor's offices in relation to the prevention of crimes related to the implementation of state migration policy: methodology of scientific research

The purpose of the article is to identify and substantiate an effective, interdisciplinary methodology of cognition, which will allow forming a holistic view of the subject of research. The article provides a comprehensive analysis of the criminological foundations of the activities of the prosecutor's office in the field of preventing crimes related to the implementation of state migration policy. The need for a multifaceted and interdisciplinary methodology based on four levels of cognition is substantiated: from general scientific methodology to the methods of cognition (phenomenology). The philosophical basis is the dialectical method, which allows us to consider the phenomenon of crime in the migration sphere and the prosecutor's office's preventive measure in its constant development, interconnection and contradictions with other social phenomena. It is proven that the main general scientific tools are: a systems method - for analyzing the prosecutor's office as an integral system and the migration sphere as a source of criminal risks; analysis and synthesis - for dismemberment of the object (activities of the prosecutor's office, types of migration crimes) and the formation of a holistic model of precautionary measures; induction and deduction - for the transition from individual facts to general patterns and vice versa; Comparative and historical methods are used to compare domestic experience with international practice and understand the evolution of prosecutorial powers in this area. Specific methods include the criminological method, which is used for a comprehensive analysis of the status, structure, dynamics, causes, and conditions of migration crime, as well as for assessing the effectiveness of preventive measures. Sociological methods (content analysis, statistical methods) are used to collect, process, and interpret quantitative and qualitative data. A predictive method is used to anticipate changes in the crime situation and assess the potential effectiveness of new measures. The research methodology has been proven to ensure the authenticity and scientific validity of the findings, combining theoretical principles of criminology and law with empirical analysis.

Key words: methodology, criminological principles, prosecutorial authorities, crime prevention, migration policy, general scientific methods, special (specific scientific) methods, dialectical method, systems method, criminological analysis, sociological methods, comparative method, analysis and synthesis, prognostic method.

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.07.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.08.2025
Дата публікації: 30.09.2025